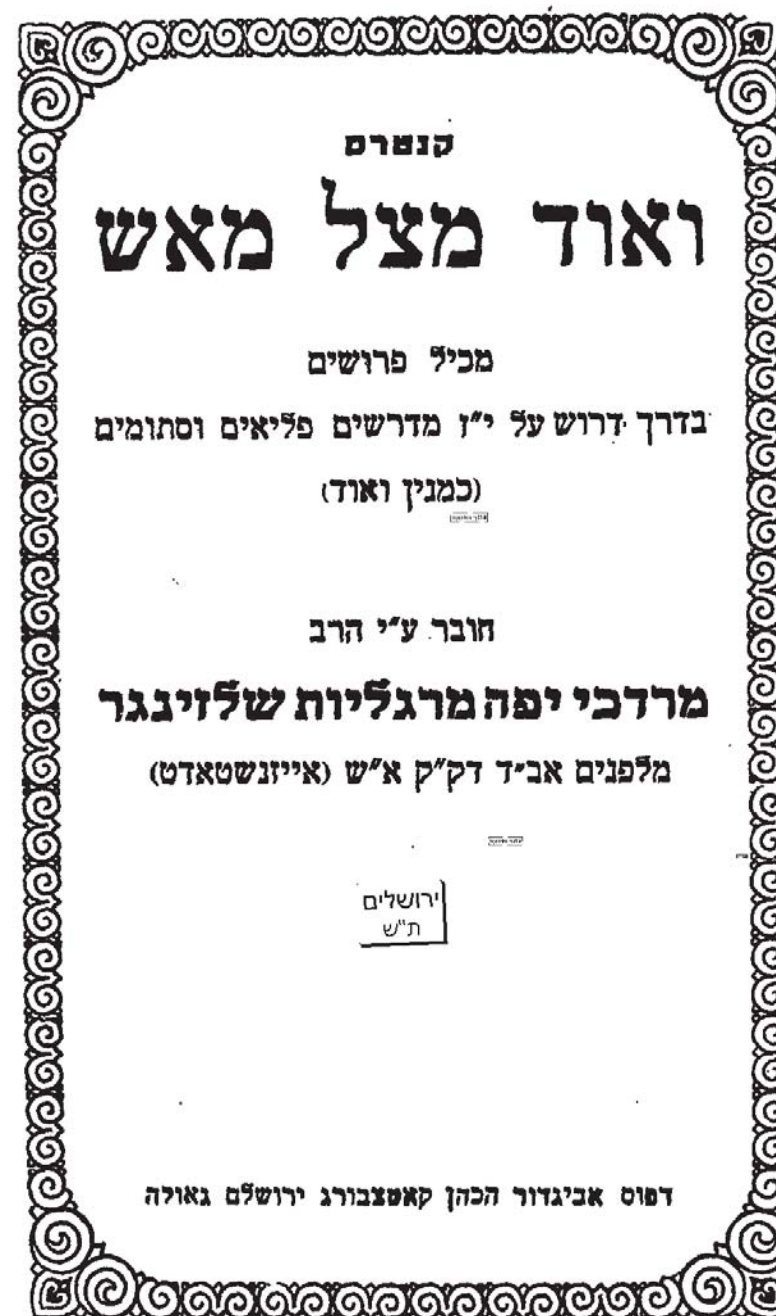

Address:

Rabbi M. Schlesinger,
Jerusalem
 Palestine

ה'תרפ"ג

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
 ואוד מצל מאש שלזינגר, מרדכי בן שמואל עמוד מס: 2 הודפס ע"י אוצר החכמה

הסכמה

יוסף צבי דושינסקי

רב ואב"ד לכל מקהלות אשכנזים
בעה"ק ירושלם תובב"א
ורב ראשי להיתדות החרדית בא"י

ב"ה, יום ו' לחדש אדר שנת ת"ש פעה"ק ירושלם ת"ו.
ראיתי חד מבני עלי, שעלה לארה"ק תובב"א עמו עוז ותושי,
איש הבינים, ברוחו פי שנים, ענף עץ אבות ממשפחת גדולים, ה"ה
הרב הגדול בתורה ויראה טהורה מושלם במו"מ גבר בכולא, מאד
נעלה כש"ת מהו' מרדכי יפה שלעזינגער נ"י שהי' אב"ד בק"ק
א"ש מקום אשר כיהן בעל פנים מאירות זי"ע ומחמת המציק הגולה
עם הגולה ממקום משכן כבודו ומאומה לא נשא בידו, ומרום
המעלה, הורד לבור עמוקה, ושעה לו דחוקה, והראה לי קונטרס א'
מחידושו, נקבדו בשם "ואוד מוצל מאש" אות לזכרון
מקומו הראשון, וראיתי כי דבריו נאמרים בהשכל ודעת, ערבים
לאוזן שומעת, יסדם על הקדמות נשגבות, מבאר חפרוהו שרים
נשאבות, לפרש מדרשים פליאות ולבארה, הכל בדרך קצרה, וידי יד
כהה סמכתהו להראות חזותו לרבים, בדברים נעימים יפים וערבים,
ואסוה שכל העם יעמדו בעזרת, להגדיל תורה ולהאדירה, כראוי
להיות עוז לא' מיוחדי בני חבורה, ובשכר זה יושעו לעין כל
ויזכו לראות בהרמת קרן ישראל נזר ותפארה, ולגאולה שלימה
במהרה אכיר.

הכ"ד בתוכני ירושלם לכבוד התורה ולומדיה

יוסף צבי דושינסקי

הסכמה

איסר זלמן מלצר

(אב"ד ור"מ סלוצק)
ר"מ ראשי להשיבה וראש המוסד
הכללי עץ חיים
בעה"ק ירושלם תובב"א

ב"ה יום ו' עש"ק כ"ג לחדש שבט שנת ת"ש.
פעה"ק ירושלם ת"ו.

הנה כבוד הרב הגאון תחריף ובקי צמ"ס איש האשכולות
כש"ת מו"ה מרדכי יפה מרגליות שלזינגר שליט"א רב ואב"ד
דק' אייונשטאדט באוסטריא מפליטי תחריף המתהפכת הביא לפני
את קונטרסו הנעלה והמצויין שקראו בשם ואוד מוצל מאש
והוא מכיל דרשות וביאורים במדרשי פליאה כפנין טו"ב. ועיינתי בו
ועברתי ע"פ רובו ומאוד נהניתי מחדושו תחריף והישרים שבדרך
תחריפות וגם בישרות מבאר הדברים התמוהים במדרשי הפליאה
שדרכם לחבר שני ענינים שונים שאין להם שייכות זה לזה ותמעין
בדבריו תחריפים והמתוקים יתענג על פלפולה של תורה שהיא
משמחת לב ומאירת עינים. ולכן הנני מעורר את אחינו מוקירי תורה
לקבל ממנו את ספרו זה מעט חכמות ורב האיות בעין יפה
כפי יקרת וגודל ערכו של המחבר הנכבד אשר מכל חדושו
שתניח במקום דגליותו משם נשאר לו זה לפליטה ולהרויח לו
בפרנסתו שיהי' לו האפשרות לחבר בעה"י עוד חבורים מועילים
ותומכיו יתברכו בכל חותמי ברכות.

כנפש חכו"ח לכבוד התורה

איסר זלמן מלצר

הקדמה

וַיֹּאמֶר ה' וְגו' וַיִּגְעַר ה' בְּךָ, הַבַּחֲר בִּירוּשָׁלַם,
הֲלֹא זֶה אֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ.
(זכריה ב', ב')

הקנטרס הקטן הזה, שהנני נותנו היום לפני קהל אוהבי תורה ושוחרי תושי, מכיל פרושים בדרך פלפול על י"ז מדרשים תמוהים, (כמנין ואו"ד), שהיו כמוסים עמדי מאז, בין שאר חדושי תורה, שהנני ה' בהם וחתומים באוצרות ספרי בעיר תהלה א"ש (אייזנשטדט), שכהנתי בה מלפנים בתור רב ואב"ד.

טעמי ונמוקי עמי לקרוא את הפרושים על ואו"ד מדרשים האלה בשם ואו"ד מצל מא"ש, כי כאשר נעשו באוסטריה מיצרי ישראל לראשים והוכרחנו — בעוה"ר — לאחוז עי"כ במקל הנודדים ולילך בלא-כח לפני רודף, עלה בידי להציל מכל ספרי וחדושי, שבק"ק א"ש האמורה, כמעט רק את הפשטים האלה, שנשארו חרותים בזכרוני ועל לוח לבי והמה לכן ממש כאוד אשר מצל מא"ש.

ועתה, שזכיתי — בחמלת ה' עלי — לעלות ארצה ולחזות את קרית מועדנו, ירושלם נוה שאנן, תובב"א, אמרתי להביא בעה"י את אוד מצל הזה גם בדפוס, כדי שיהי' לזכרון חלש וקלוש עכ"פ לא"ש השריפה, אשר שרף ה' בקהלתנו העתיקה, שענקי הרוח, גדולי ומאורי ישראל, זיע"א, ישבו בה מלפנים ועכשיו — בעונותינו — אב"ה, חרבה, בזויה ושוממה, אב"ה מבלי בניה, חרבה ממעונותיה, בזויה מכבודה, שוממת מאין יושב, נצתה כמדבר מבלי עובר ואנשיה, אנשים תמימים, ישרים מרע, הי"ו, הלכו ונתפזרו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר...

ואשר לתכן הקנטרס, שטפחתיו ורביתיו ביגיעה, רוצה אני לקוות, שימצאו בו בעה"י דברי חסן, כי, הלא על מילי דתמיהי הוא מיוסד, שמדכר דכירי להו אינשי וגם הוא בלול מאגדתא ומשמעתתא, ממקרא, ממשנה ומגמרא ולכן בדבר השוה לכל נפש הוא.

הקדמה

וַאֲנִי טָרַם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר, אֲתָן לֵה' הַטּוֹב תּוֹדָה עַל הַעֲבָר, שֶׁהֲצִיל אוֹתִי וְאֵת ב"ב, שִׁיחִיו, מִמִּלְתּוֹת כַּפִּירִים וְהִבְיָאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירוֹ, ת"ו, הַבְּנוֹיִת עַל רֹאשֵׁי הָרִים וְגַם אֶתִּפְלָל תִּפְלָה עַל הָעֵתִיד, לִמְעַן חַיִּים וְחֶסֶד עֲלֵינוּ יִצְמִיד וְכַמְקֵדָם לִפְרָנְסָנוּ בְּכַבּוֹד יִתְמִיד, לְהִבְיָאֵנוּ בְּקֶרֶב. עַם כָּל אֲנָשִׁי קֵהֲלָתָנוּ, נִי"ו וְעַם כָּל שָׂאֵר אַחֵינוּ, שֶׁנַּעֲזוּ וְנָדּוּ מִמִּקְוָמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, שִׁיחִיו, אֵל הַמְּנוּחָה וְאֵל הַנַּחֲלָה וְכַתּוֹךְ כָּל עַם סְגוּלָּה נִשְׁמַחָה וְגִילָה עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל יִשׁוּעָה הַקְּרוּבָה, בְּב"א.

ירושלם, ת"ו, בחדש אדר דשנת צמח דוד תצמיח
(ת"ש) ל"פ ק.

ה"ק מרדכי יפה מרגליות שלזינגר
מלפנים אב"ד דק"ק א"ש

ועל הטוב תזכר זוגתי הרבנית אי"ח מ' ריזל, לאי"ט, שסבלה את כל הנוראות, שעברו עלינו, באמונה ובבטחון ועוררה גם אותי לעשות חי' ; אנא ה', תשלם לה גמולה הטוב ותזכנו לגדל את כל יו"ה, שי', מתוך עונג ונחת, לתורה, לחפה ולמע"ט, אמן.

יריק ה' ברכתו וטובו גם על א"מ, הרבנית הצנועה, שתחי' ועל חמותי הרבנית הצנועה, ת'. תחיינה ער מאה ועשרים שנה בנחת ובנעימים ותראנה לעלות את כל יו"ה, אחינו ואחותינו עם הילדים שחנן אותם ה', שי', על במתי האושר וההצלחה, אכ"ר.

א) כשראתה שרה, שמשעה לא יכנוס לא"י, אמרה, גרש האמה הזאת ואת בנה! (פליאה, הובאה בספר דמשק אליצור, בפ' וירא, אות כ"ד, בשם ס' דברי שלמה)

נראה לי לפרשה בס"ד בהקדמת דברי הל"קט יוסף, שכ' בערך אברהם סי' ב' וז"ל: "אברהם לא הי' יכול לשחרר להגר, כי הגר היתה נכסי מלוג של שרה, שלא הי' לאברהם בה רק פירות וקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי; אבל אי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי, א"כ הי' יכול לשחררה", עכ"ל. וגם בס' כ"ד כתב כן, ע"ש. (דבריו בוססים על דרשת הב"ר, פ' מ"ה, סי' א', שז"ל: "ולה שפחה מצרית ושמה הגר, שפחת מלוג היתה והי' חייב במוזנותיה ולא הי' רשאי למכרה", ע"ש. ואודות קנין פירות, אי כק"ג דמי או לא, ראה במס' גיטין מ"ז: ובמס' ב"ק פ"ח: ועוד.)

עוד צריך להקדים מ"ש בס' לקט יוסף הנ"ל בערך משה סי' א' בשם תשובת רבנו נסים וז"ל: "היאך יכול הקב"ה למחות במשה שלא יכנוס לא"י, הרי הקב"ה נתן לנו א"י בכתובה והוי בעל בנכסי אשתו, דאין לבעל אלא פירות, אצ"ל, דקנין הפירות כקנין הגוף דמי, עכ"ל.

גם זאת צריך למודעי, ששרה אמנו, ע"ה, נביאה היתה, כדדריש ר' יצחק במס' מגילה י"ד, ובמס' סנהדרין ס"ט: ע"ש. ועיי' בתיב"ע וברש"י, ז"ל, על הפסוק "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", שבענינו.

ומעתה הטיב אשר דבר המדרש הנ"ל, ש"כשראתה שרה" בנבואתה, "שמשעה לא יכנוס לא"י" והי' מוכח (כתשו' ר"ן הנ"ל), שקנין פירות כק"ג דמי והי' ממילא גם מקום לחשוש, שעל סמך הלכה זו ישחרר אברהם בזמן מהזמנים את הגר שפחתו ותקל שרה בעיניה עוד יותר וק"ל, אז ולכן נתחכמה ו"אמרה, גרש האמה הזאת ואת בנה" ודו"ק.

באפן אחר נ"ל לפרש את הפליאה הזאת עפ"י מ"ש בס' לקט יוסף הנ"ל בערך אברהם סי' ו' בשם השפתי כהן וז"ל: "אברהם שנשא להגר, הלא אברהם כהן הי' וכהן אסור בשפחה, אלא הואיל ואשתרי אשתרי, קודם שנתמנה להיות כ"ג", עכ"ל. (גם במדרש תלפיות בענף אברהם כ' כן בשם הש"ך, ע"ש. ואודות כהונתו של אאע"ה עיי' במס' נדרים ל"ב: ובענין כהן, אי אסור בשפחה, ראה במחלוקתם של רב ושמואל במס' קידושין כ"א: וגם אודות הכלל "הואיל ואשתריא אשתרי" תעיי' בקידושין, שם וכן במס' חולין י"ז. בענינא דאברי בשר נחירה, שהכניסו ישראל עמהם לארץ, וגם במס' סנהדרין, נ"ה, ע"ב, נמצא הכלל הזה, עיי"ש.)

ובערך משה סי' י"ז כתב (הלק"י הנ"ל) בשם מרן הכתנות אור, ז"ל, וז"ל: "משה לא בא לא"י, משום שפירש מאשתו, אבל איתא, דמשום הכי פירש משה מאשתו, משום דהי' מלך ואין משיאין למלך אלא נשים הראויות לו מבית המלך; אך עז"ק, דלמא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי, עכ"ל. (לכאורה צ"ע, מה הפשע הזה ומה החטא הזאת, שחטא ע"י הפרישה מאשתו, הלא השי"ת הסכים לה, כדנתיא במס' שבת פ"ז. ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, פירש מן האשה וכו', ע"ש? אך לפי דברי הר"ת, שכ' שם בתוס', ד"ה ועתה, "שאלו לא פירש מדעתו, לא הי' הקב"ה מסכים, דבדרך שאדם הולך בה מוליכין אותו", עולה יפה וק"ל. וכ"כ התוס' במס' יבמות ס"ב. ומ"ש, שמשעה מלך הי', כן מפורש בילקוט למשלי כ"ד, רמז תתקס"א וגם בטענת קרח, שהובאה בבמדבר רבה, פ' י"ח, סי' ב', ע"ש. ובענין מלך, שאין משיאין לו אלא נשים הראויות לו מבית המלך, עיי' במס' סנהדרין י"ט: ואולם עיי' גם בב"ר, פ' מ"ה, סי' א', שדריש שם רשב"י, שהגר באמת בת מלך, דהינן בתו של פרעה, היתה.)

וא"כ דברי המדרש משולבים היטב מקצה אל קצה, דהינו: "כשראתה שרה" בנבואתה, כנ"ל, "שמשעה לא יכנוס לא"י"

והבינה, שהטעם הוא, כמ"ש הכתנות אור, משום שפירש מאשתו וכן הבינה מזה, שע"כ צריכים אנו לומר "הואיל ואישתרי אישתרי" וכנ"ל, ע"כ חששה, שגם בעלה אברהם ישתמש בכלל הזה וישאיר על פיו את הגר שפחתו אצלו לגמרי ולכן נתחכמה ו"אמרה, גרש האמה הזאת ואת בנה" וק"ל.

באופן שלישי י"ל את הפליאה הנ"ל עפ"י דברי הגמרא במס' פסחים ק"ט:.. והא לך לשון הגמרא: "דרש רב עורא, זימנין א"ל משמיה דרב אמי וזימנין א"ל משמיה דרב אסי, מאי דכתיב ויגדל הילד ויגמל? עתיד הק"ה לעשות סעודה לצדיק ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין, נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ואומר להן, איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר לו ליצחק, טול וברך, אומר להן, איני מברך, שיצא ממני עשו וכו'. אומר לו למשה, טול וברך, אומר להם, איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל, לא בחיי ולא במותי וכו'", ע"ש.

והנה המהרש"א, ז"ל, בח"א, שם, פי' את המאמר הזה עפ"י מה דתניא במס' ברכות מ"ח: "רבי אליעזר אומר, כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ וכו' לא יצא ידי חובתו. נחום הזקן אומר, צריך שיזכור בה ברית וכו'", ע"ש בגמרא ובפירש"י, ז"ל. ותמצית דברי המהרש"א היא, שלכן יעקב ישמעאל על אברהם אבינו, מלברך, מפני, שעל ידו, שאינו זוכה במצות מילה, לא יהא ביבולתו להזכיר "על בריתך שחתמת בבשרנו", שהיא המילה ושגם משרע"ה יעוכב לכן מלברך, מפני, שאי-ביאתו לארץ, יפריע אותו מלומר את ברכת הארץ כתקונה, דהיינו, לומר, על ארץ חמדה טובה וכו', עיין בדבריו המאירים.

ומעתה י"ל, שכך הוא הפירוש במדרש הנ"ל: "כשראתה שרה" בנבואה, "שמשה לא יכנוס לא"י" וממילא, שלא יהא ביכולתו לברך כראוי את ברכת הארץ וליטול כוס של ברכה

בסעודה דעתיד, אז נזכרה, שבעלה אברהם, שלא יוכל להזכיר ברית בברכה זו, ג"כ לא יהא ראוי לברך בסעודה האמורה ולכן, באשר חסה על כבוד בעלה, "אמרה, גרש האמה הזאת ואת בנה", שיגרמו לך את הבזיון הזה וק"ל.

כשאמר יעקב לעשו, מכרה כיום את בכורתך לי, מיד כפר עשו בתחיית המתים! (מדרש פ"א, הובא בס' ילקוט הדרוש, בפ' תולדות, ומקורו הוא בילקוט שמעוני, רמז קי"א, ע"ש).

נ"ל בכונתו, דלכאורה א"ל, שעשו חשד ליעקב, שלכן הוא רוצה לקנות את בכורתו, כדי שיוכה על ידה ליטול פי שנים בארץ כנען, שהיא עזבון יצחק אביהם.

אך לחשד הזה לא הי' לו מקום לחול עליו, רק באם אמרינן שא"י מוחזקת לנו מאבותינו. אבל אי האבות, ז"ל, לא החזיקו בארץ והיא פלוגתא במס' ב"ב ק'. וק"ט: (עיי' גם במס' ע"א נ"ג:), אז לא הי' לחשד הזה שום יסוד, דהא בדברים כ"א, פסוק י"ז, שמפורש בו ענין הבכור, לתת לו פי שנים, כתוב לאמור: "בכל אשר ימצא לו" ודרשינן ע"ז במס' ב"ב קכ"ד: ועוד, שאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק, ע"ש וק"ל.

והנה במס' סנהדרין צ': הביא להם רבן גמליאל, למינין, ראייה לתחיית המתים מן התורה, ממה דכתיב: "אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם" ודרש: "לכם לא נאמר, אלא להם, מיכן לתחיית המתים מן התורה", עכ"ל. ופירש"י, ז"ל, בד"ה אלא להם: "דמשמע, שהבטיח הקב"ה לאבותינו, אברהם, יצחק ויעקב, שיתן להם ארץ ישראל; וכי להם ניתנה, והלא לבניהם ניתנה, אלא מלמד, שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את ארץ ישראל", עכ"ל.

ולכאורה גם הדרשה הזאת תלויה היא בפלוגתא האמורה, דהינו, באבות, אי החזיקו בארץ או לא, דהא, אם אמרינן,

שהחזיקו בה, אז אין ראייה מן הפסוק האמור לתחיית המתים, כי באמת להם, דהינו לאבות, ניתנה הארץ כבר בחייהם וק"ל.
ובזה יובן מדרש הילקוט הנ"ל הדק היטב, דהינו: "כשאמר יעקב לעשו, מכרה כיום את בכורתך לי", חשד אותו עשו, שכונתו ליטול פי שנים בארץ והוכיח מזה, שבדאי מוחזקת היא הארץ מהאבות וא"כ לא היתה לו שוב ראייה לתחיית המתים מן הפסוק האמור וכן"ל ולכן "מיד כפר עשו בתחיית המתים" ודו"ק.

(ג) ויאמרו הילד איננו ואני אנה אני-בא, ממעשה בלעה ? (פליאה, הובאה בס' דמשק אפיעור, בפ' וישב, אות ב', בשם הישמח משה.)

הפליאה הזאת מתפרשת יפה בהקדמת דברי ה"לקט יוסף", שכתב בערך יוסף סי' ה' וז"ל: "השבטים מכרו ליוסף, משום שראו, שעתיד ירבעם לצאת ממנו ומכרו אותו, כדי שיזכה דורו של ירבעם. עז"ק, וכי אומרים לאדם, חטא, בשביל שיזכה חברך? ועוד קשה, הלא אין דנין על שם סופו?", עכ"ל. (מ"ש, שהשבטים מכרו את יוסף, משום שעתידי ירבעם לצאת ממנו, אולי המציא כן ממאי דתנא במס' סנהדרין ק"ב, ע"א, משום ר' יוסי, ש"שכם מקום מזומן לפורענות הוא, בשכם מכרו אחיו את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד", ע"ש ודו"ק. ומ"ש, שירבעם יצא מיוסף, הוא כתוב הדר במלכים א', י"א, פסוק כ"ו: "וירבעם בן נבט אפרתי", ובענין אדם, אי אומרים לו, חטא, בשביל שיזכה חברך, עיי' במס' שבת ד', ע"א. ועל אודות הכלל, שאין דנין את האדם. ע"ש סופו, ראה את דרשת ר"י במס' ר"ה ט"ז: על הנאמר בישמעאל: "כי שמע אלדים אף קול הנער, באשר הוא שם".

ובערך יסורים, סי' א', כתב (הלק"י) וז"ל: "יסורים שעל האדם, אעפ"י שעשוי הוא צדיק, הקב"ה דן אותו ע"ש סופו. והקשה בילקוט חדש, הלא גבי ישמעאל מצינו, שאמר הקב"ה, באשר הוא

שם ? וא"ת, בן סורר ומורה, שדנין ע"ש סופו ? שאני בן סו"מ, דמלוה ישנה יש לו עליו, שבא מאיסורי ביאה, כדמוכח מכח סמיכות כי תצא וכו' וראית בשבי' אשת י"ת וסמך לי', כי יהי' לאיש בן סו"מ. ובזה, אם דרשין סמוכים, תלי', אם יש לראובן תירוץ, עיי' ערך ראובן, סי' ה', עכ"ל. (בן סו"מ, שנידון ע"ש סופו, היא משנה מפורשת בסנהדרין ע"א: . ואודות הסתירה מבן סו"מ למה דמצינו גבי ישמעאל, עיי' גם במזרחי בפ' כי תצא. ובענין בן סו"מ, שבא מביאה שאינה הגונה, עיי' בדברים רבה, פרשה ו', סי' ד', ועיקר הענין של דרשת סמוכים, נלמד מפסוק במס' ברכות י', ע"א, וביבמות דף ד', ע"א, ע"ש.)

ושם, בערך ראובן, סי' ה', הנ"ל, כ' וז"ל: "איתא במפרשים, ראובן יש לו תי' על מעשה בלעה, משום שהיתה פילגש גאביו בלא כתובה וקידושין והוי' אנוסת אביו, שמותרת. עז"ק, הלא איתא בש"ס, לא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה וממאי דבאנוסה הכי מדבר, דסמך לי', ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה מאה כסף, אצ"ל, דאיתא כרבנן, דלא דרשו סמוכים, עכ"ל. (מ"ש, שבלעה היתה פילגש אביו, כיכ בפ"י בבראשית ל"ה, כ"ב. ומ"ש, שפילגש היא בלא כו"ק, כן מפורש בסנהדרין כ"א, ע"א. ומ"ש, הלא איתא בש"ס, כונתו להגמיר ביבמות ד', ע"א וצ"ו, ע"א, דחניגא החם על דברי רבי יהודה, ששנה במתניתין, שאסור לו לאדם לישא את אנוסת ומפותת אביו, "מאי טעמא דר"י, דכתיב, לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה וממאי דבאנוסה כתיב, מעלויה דקרא, דכתיב, ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף, ורבנן ? אי הוי סמך ל"י, כדקאמרת, השתא דלא סמך ל"י, דכתיב לא יקח איש את אשת אביו בינתיב, מיבעי ל"י לכדרב ענן, דאמר רב ענן, אמר שמואל, בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר ומאי כנף אביו, כנף הראוי לאביו לא יגלה, עכ"ל הגמרא, ע"ש.)

ובזה תתפרש כונת הפליאה הנ"ל, דהיינו: כאשר ראה ראובן, ש"הילד אינו", הבין, שהשבים מכרוהו, משום דעתיד ירבעם לצאת ממנו ולכן התמרמר, הלא אין דנין את האדם ע"ש סופו, ואם תאמר, בן סו"מ, שדנין ע"ש סופו, שאני בן סו"מ, דמלוד ישנה יש עליו וכדמוכח מהסמיכות הנ"ל. אך איכ, דדרשינן סמוכים מיפ"ת לבן סו"מ, הגם שלפי דברי הדברים רבה, פ' ו' סי' ד', לולי התנחומא, ע"ש, פרשה שלימה של שתי נשים מפסקת ביניהם, אז כש"כ וק"ו שצריך לדרוש סמוכים בענין אנוסת אביו, שרק תחילת הפסוק מפסקת בין פרשה דאונס לבין, "לא יגלה" וממילא, דאסור אדם באנוסת אביו, כר' יהודה, ולא הי' לו לראובן תי' על חטאו ולכן קנן, "ויאמר! אנה אני-בא, ממעשה בלילה?" וק"ל.

(ד) בשעה שנמכר יוסף, היה יעקב בוכה ואומר, אוי לי, שנשאתי שתי אחיות! (פליאה, הובאה בס' דמשק אלעזר, פ' וישב, אות א', בשם הישמוח משה)

ונ"ל לפרשה בס"ד בהציעי לפניך את הסוגי' דיבמות מ"ט, ע"א, דתנן התם: "איוהו ממזר, כל שאר בשר שהוא בלא יבא, דברי ר"ע, (פירש"י ו"ל, שר"ע הוי ממזר מ"כל קורבה שהיא בלאו ואפי' אין בה כרת וכו')", שמעון התימני אומר, כל שחייבים עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו, ע"ש. ותנא ע"ז בגמרא, "מ"ט דרבי עקיבא, דכתיב, לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה, וסבר לה כר"י, דאמר, באנוסת אביו הכ' מדבר, דהוי' לה חייבי לאוין וסמיק לי', לא יבא ממזר בקהל ה', אלמא, מהני הוי ממזר, ושמעון התימני, סבר לה כרבנן, דאמרי, בשומרת יבם של אביו הכ' מדבר, דהויא לה חייבי כריתות וסמיק לי', לא יבא ממזר, אלמא, מחייבי כריתות הוי ממזר, עכ"ל חלק מהסוגיא, שאנו צריכים לה לענינו, עיי' שם. ואודות פלוגתת

ר"י ורבנן, עיי' ביבמות ד'. וצ"ו, וגם אנכי הבאתיך בפירושי להפליאת, סי' ג', דלמעלה, ע"ש. עוד צריך להקדים, שבמשנה הראשונה דמס' כריתות נמנה הבא על אחות אשתו בין השלשים ושש כריתות שבתורה. גם זאת לדעת, שבס' לק"י, בערך יוסף, סי' ה' ובערך יסורים, סי' א', כתוב, (הבאתי דבריו בפירושי להפליאה, סי' ג', דלעיל), שמכירת יוסף, שנעשית, משום דעתיד ירבעם לצאת ממנו עבירה היתה, דאין דנין את האדם ע"ש סופו ומבן סו"מ, שנידון ע"ש סופו, אין להביא ראיה, דשאני אצלו, שבא מאיסורי ביאה וכדמוכח מכח הסמוכים שבריש פ' כי תצא וכו', עיי"ש.

ועמ"ז כונת דהמדרש היא, לומר לנו, ד"בשעה שנמכר יוסף", נתודע בעולם, שדרשינן סמוכים וכו"ל ואיכ ה"ג גם מוכח, שכן הנולד מחייבי כריתות, כמו למשל מאחות אשתו בחייה, הוי ממזר וכשמעון התימני, שהלכה כדבריו וממילא הי' לבע"ד לחלוק ולומר, שגם בבני יעקב יש ח"ו שמץ פסול ולכן, "היה יעקב בוכה ואומר, אוי לי, שנשאתי שתי אחיות" והוצאתי עי"ז לעז על בני וק"ל.

(ה) כשראה יעקב העגלות אשר שלח יוסף, אמר, הא ודאי אני יודע, שיוסף אינו חוטא באשת פוטיפרע! (פליאה, הובאה בס' דמשק אלעזר, פ' ויגש, אות ה', בשם ספר תל פיסיות)

נלענ"ד לפרשה בסגנון הזה, הגה בפ' עשרת הדברות פירש"י, ו"ל, עפ"י השמות רבה, פ' מ"ג, סי' ה', שלכן נאמר אנכי הי' אלקיך בלשון יחיד, כדי, "ליתן פתחון פה למשה, ללמד סניגוריה במעשה העגל, לא לה"צ צוית, לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי", ע"כ. פי' לפירוש, שהי' עי"ז לישראל מקום לטעות בו וק"ל.

אך בס' פתח האהל, בערך שבטים ומשפחות, כ' וז"ל: „עשרת הדברות קיימו האבות ויוסף קיים לא תנאף, שלא חטא באשת פוטיפר. ולכן נאמרו הדברות בלשון יחיד. אך זה אינו, אלא אם אמרינן, די שיש אישות לגוי, אבל א"א דאין אישות לגוי, א"כ נסתר זה. ולפי"ז צ"ל, דנאמרו הדברות בלשון יחיד, משום דלמשה לבדו נאמרו ולז"א משה, לי צוית ולהם לא צוית וכו", עיי"ש. (אודות אישות, אי יש לגוי או לא, עיי' במס' סנהדרין נ"ב: בדרשא ד „אשת רעהו, פרט לאשת אחרים" ובתוס', שם, בד"ה פרט וכו' ועוד.)

והנה בב"ר, פ' צ"ד, ס"ג ג', דרש ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שאול על הפסוק „וירא את העגלות" וז"ל: „אמר להם (יוסף לאחיו), אם יאמין לכם. הרי מוטב ואם לאו, אתם אומרים לו, בשעה שפרשתי ממך, לא בפרשת עגלה ערופה הייתי עוסק? וי"ש. וגם רש"י ז"ל, פי' כן בנמוקי החומש.

גם נחוצ' לדעת, שאיתא במס' כריתות כ"ו. דיוה"כ מכפר רק על חטא שאין מכיר בו אלא המקום, ב"ה. והקשו ע"ז בגמרא: „אלא מעתה, עגלה ערופה, שעבר עלי' יוה"כ, לא ניתית כלל? ותי' רב פפא: „אמר קרא, כפר לעמך ישראל אשר פדית ה', ראויה כפרה זו, שחכפר על יוצאי מצרים". ופירש"י ז"ל, בדיה על יוצאי מצרים: „דכתיב, אשר פדית והרי כמה יו"כ עברו עליהן ועדיין הן צריכין לכפרה זו, אם נמצא חלל ביניהם", עכ"ל. ובהגהות הרש"ש כתב על דברי רש"י הגלה וז"ל: „זה לשון הספרי: אשר פדית ה', מלמד, שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. ונראה, דר"ל דעגלה זו מכפרת ג"כ על מעשה עגל דיוצאי מצרים. וא"כ, מביאין נמי אחר יוה"כ, דלדידהו חזינן, דלא כפר עליהו יוה"כ, כפירש"י, עכ"פ. (פי' לפירושו. דהא אמרינן במס' סנהדרין ק"ב, ע"א, „אין לך כל פורענות וסורענות שבאה לעולם, שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון וכו', עיי"ש)

וממילא יתפרש המדרש הנ"ל כמין חומר. דדיינו: „כשראה יעקב העגלות אשר שלח יוסף", נזכר עי"ז את ענין עגלה הערופה לכל פרטי דיני' וחשב בודאי גם על האומדנא, שהיא תכפר לעתיד על מעשה העגל. אך א"כ, שיצטרכו בני ישראל לכפרה על אודות מעשה העגל, הי' לכאורה מוכח, שגם להם יאמרו שתי דברות הראשונות, דהיינו „אנכי ולא יהי לך" וממילא נתעוררה הקושיא, שלמה יאמרו הדברות בלשון יחיד, דהא לפי"ז א"א הי' לומר, שיהי' קאים על משה לבדו, רק הי' צ"ל, שכלן יכתבו בלשון יחיד, כרי לרמיז, שהאבות קיימו אותן ויוסף קיים „לא תנאף", ע"י שלא חטא באשת פוטיפר וכו"ל ולכן „אמר (יעקב), הא ודאי אני יודע, שיוסף אינו חוטא באשת פוטיפרע!" ודו"ק.

ו) ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם וכו', על זה תנינא, יעקב אבינו לא

מת! (פליאה, חובאה בספר ילקוט הדרוש)

ונלענ"ד לפרשה עפ"י הב"ר, פ' צ"ו, ס"ה ה', שו"פ: „ד"א, יעקב אמר, שלא יפדו בי המצרים. הם משתחוים לשה ואני נמשלתי בשה, שנאמר (בירמי' ג'), שה פזורה ישראל ובמצרים כתיב (ביחזקאל כ"ג), אשר בשר חמורים בשרם וכתוב (בשמות ל"ד), ופטר חמור תפדה בשה. הוי, אל נא תקברני במצרים", עכ"ל.

והנה בס' פתח האהל, בערך אבות ואמהות, כתב ע"ז וז"ל: „איתא בגמרא, דאין פודין בשה שחוט אלא, בשה חי וא"כ קשה איך אמר יעקב. פן יפדו בי המצריים? אלא ודאי, דיעקב לא מת, עכ"פ. (מ"ש). דאיתא בגמרא וכו', היא טעות הדפוס, דכן איתא במשנה ח' דבכורות, פ' א', ומ"ש, שיעקב אבינו לא מת, כן הוא במס' תענית דף ה' ע"ב, ע"ש.)

ומעתה יפה מתפרשת הפליאה הנ"ל בזה האופן: מדכתיב

„ושכבתי עם אבותי וכו' וקברתני בקבורתם“, מוכח, שחשש יעקב אביה, שהמצריים יפדו א"ע בו ולכאורה קשה ע"ז, הלא אין פודין בשה מת וכו"ל ולכן עכצ"ל כמה ד"ת נינא ע"ז, ש"יעקב אבינו לא מת" וק"ל.

(ז) כששמע משה רבנו „אנכי“, אמר: ברוך, שלא עצשני גוי! (פליאה, הובאה בספר דמשק אליעזר, כ"י יתרו, אות 5', בשם ספר יד שאול)

הפליאה הזאת יפה נדרשת עפ"י דברי רש"י ז"ל, שכי' בנמוקיו להחומש, (דבריו לקוחים מהשמות רבה, פרשה מ"ג, ס"ה ה' ועוד, הבאתים גם אנכי במירושי להפליאה ס"ה ה' דלעיל), שלכן נאמר „אנכי ה' אלֶקֶךְ“ בלשון יחיד, „כדי ליתן פתחון פה למשה, ללמד סגוריה במעשה העגל, לומר, לא להם צוית, לא יהי לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי וכו'“, עיי"ש.

ובזה מתפרשים אצ"לי היטב פסוקים אחדים בס' תהלים, מזמור ס"א וזה דמא תוארם: „לא יהי בך אל זר ולא תשתחות לאל נכר. אנכי ה' אלֶקֶךְ, המעלך מארץ מצרים, הרחב פיך ואמלאהו. ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה ל"י. דהינו, ע"י מה שאמר חקב"ה „לא יהי בך אל זר וכו' אנכי ה' אלֶקֶךְ, המעלך מארץ מצרים“, חכ"ל בלשון יחיד, הוא, כאילו אמר למשה בפירושו, „הרחב ופתח „פיך ואמלאהו“ אני בעצמי עם אמתלא טובה, ללמד סגוריה במעשה העגל. ותוצאת הדברים היתה, שנצטרך הקב"ה, כביכול, לקונן, „ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה ל"י, כי היתה להם עילה ותואנה טובה, לבלתי שמוע לאמרות ה', אמרות טהורות וק"ל. בשים לב שוב לענין שלפנינו צריכים אנו — חוץ מזה — לדעור, שבשמות ל"ב, י', כתוב לאמור, שהשיב לו הקב"ה למשה, כאשר רצה זה לפיסו ע"ל אודות מעשה העגל: „ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואעשה אותך לגוי גדול“. והנה משרע"ה לא

רצה בגדולה כזו, שקשור בה כליון ישראל, ח"ו וכדדרש רבי אלעזר במס' ברכות ל"ב, ע"א, על הפסוק הזה: „אמר משה לפני הקדוש ב"ה, יש בי בושתי פנים מאבותי, עכשיו יאמרו, ראו פרנס שהעמיד עליהם, בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים, ע"ש. (ועיי' בדרשת ר"י בברכות ז', ע"א, ש"אע"ג דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה, אפ"ה אוקמה הברכה כזרעיה וכו').

ומעתה כונת הפליאה פרושה לפנינו כשמלה, דהינו: „כשמע משה רבנו „אנכי“, שנאמר כלו בלשון יחיד וניתן לו ע"ז פתחון פה ללמד סגוריה במעשה העגל, אז שמח, שמעתה לא יוכל השי"ת לכלות את ישראל ולעשות אותו בקשר לזה לגוי גדול ולכן „אמר“ בשמחתו, „ברוך, ש"א עשני גוי“ וכיל"ה ע"ז ח"ו את כל ישראל וק"ל. (שנים רבות אחרי כתבי זאת, מצאתי דאתי לידי, שגם אאמו"ר, הרב הגוה"צ, זצ"ל, כ"כ לפרש את הפליאה הזאת בחידושיו, שחידש כימי נעוריו; ברוך, שכונתי לדעתו הגדולה).

(ח) שובה ישראל עד ה' אלֶקֶךְ, עד ההוא, שאמר אנכי ה' אלֶקֶךְ, אשר הוצאתיך וכו'! (מדרש פליא, הובא בספרים שונים, ומקורו הוא, כנראה, דרשת רבי יודא בר ר' סימון בילקוט שמעוני לתרי עשר, רמז תקל"ב, ע"ש).

ג"ל לפרשו בהקדמת דברי השמות רבה בס' מ"ג, ס"ה ה' ועוד, (הבאתים לעיל, בס"ה ה' ובס"ה ז'), שלפיהם, ה' לו למשה פתחון פה, למד ע"ל ישראל סגוריה במעשה העגל, ע"י מה שאמר הקב"ה „אנכי ולא יהי לך“ בלשון יחיד והי' לכאורה משמע מזה, שרק למשה לבדו נאמרו הדברות, ע"ש.

והנה מאותו הפסוק בעצמו, שנסתייע ממנו משה רבנו ע"ה, יש לכאורה לבעל דין להשיב ולחלוק על כל הסניגוריה ש"ל, דהא בסוף אותו הפסוק כתיב „אשר הוצאתיך וכו' מבית עבדים“ וזה ע"כ דקאי על כל שאר בני ישראל ולא על משה, שד"י משבטו

של לוי ולא נשתעבד במצרים וכדרדש ריב"ל בשמות רבה פ' ה' סי' ט"ז וז"ל: "ושבטו של לוי פנוי הי' מעבודת פרך" אמר להם פרעה: בשביל שאתם פנויים וכו', ע"ש.

ועוד גם דרשה אחרת של ריב"ל נחוק לנו לדעת לענינו והיא בגמרא דע"ז דף ד', ע"ב וז"ל: "ואמר רבי יהושע בן לוי, לא עשו ישראל את העגל, אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שנאמר, מי יתן והי' לבבם זה להם, ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דאמר ר' יוחנן משום ר' ש בן יוחאי, לא ישראל ראויין לאותו מעשה (העגל), אלא למה עשו, לומר לך, שאם צבור חטאו, אומרים להו, לכו אצל צבור וכו', עכ"ל.

ובזה תתפרש כונת המדרש האמור הדק היטב, דהינו: ממה שקרא הנביא הושע את הזמנתו לתשובה באזני כל ישראל, באמרו אליהם: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", מוכח, דגם לצבור שחטאו תועיל התשובה וזה נלמד, כגמרא דע"ז דלעיל, ממעשה העגל וא"כ, עכ"ל, שבני ישראל חטאו בעגל ויוקשה, הלא הדברות, שנאמרו בלשון יחיד, רק למשה לבדו נאמרו וצ"ל, שמסוף דבור הראשון, שכתוב בו: "אשר הוצאתיך וכו' מבית עבדים" מוכח, שבאמת לכל ישראל נאמרו וכו' ולכן אמר בעל המדרש, שצבור שחטא יוכל לחזור בתשובה "עד הווא, שאמר, אנכי וכו', אשר הוצאתיך מבית עבדים" וק"ל.

ט) זכור את יום השבת לקדשו, הה"ד, ובת איש כהן כי תחל לזנות! (פליאה, הוכחה בספר דמשק אליעזר בערך שבת, אות כ"ט)

להבנת הפליאה הנשגבה הזאת צריך, טרם כל שי"ה, להראות באצבע על מ"ש הרמב"ן ז"ל, בפ' יתרו וז"ל: "ואמר, זכור את יום השבת לקדשו ובמשנה תורה כתוב, שמור את יום השבת לקדשו וכו', והכוונה, כי זכור הוא עשה, צורה, שנזכר יום השבת

לקדשו ולא נשכחתי ושמור, לא תעשה וכו', שנשמור אותו לקדשו שלא נחללהו. וזכור, שהוא עשה, יוצא ממדת האהבה, כי העושה מצות אדוניו, אהוב לו, ושמור, שהוא לא תעשה, יוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר, הרע בעיני אדוניו, ירא אותו. ולכן, מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו, שהאהבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו, הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו. ולכן אמרו, דאית עשה ודחי לא תעשה, עכ"ל בקצור נמרץ, עיי"ש וגם הרבנו עובדי' מברטנורה ז"ל, נגע במקצת בדברים האלה, בפירושו למס' אבות, פרק א', משנה ג', עיי"ש בדבריו הנעימים. ועיי' בס' כפ"ת למס' יומא פ"ג, ע"א, שהרבה לחשיב על דברי הרמב"ן האלו ועיי' גם בהגהות בן משפחתי ויליד עירי הגאון רע"א ז"ל, שם.

ובזה מתפרש אצלי היטב מה שאיתא בברכות י"ז, ע"א, ש...מרגלא בסומי' דאביי: לעולם יהא אדם ערום ביראה, דהיינו, שאביי מלמדנו שלעולם תמצא בנו גם מדת היראה, כדי, שנשמור מלעבור על מצות לא תעשה, גאולם, מאחר שהעבודה מאהבה היא גדולה מאותה שמיראה וכנ"ל, לכן צריכים אנו לעשות בערמה, שיראי' בנו מהיראה רק חלק כזה, שאנו צריכים לו לשמירת מצות הלי' ואך את כל שאר המקום שבלבנו תתפוס מדת האהבה וק"ל.

והנה במס' יבמות ו', ע"ב, רצתה הגמרא ללמוד דעשה דוחה אפי' צ"ת שיש בו כרת, מהבערה. וז"ל הגמרא: "אלא סד"א תיתי מהבערה, דתני דבי רבי ישמעאל, לא תבערו אש בכל מושבותיכם, מה ת"ל ז". (פירשי, והלא כבר נאמר, לא תעשה כל מלאכה), והשיבה הגמרא: "מה ת"ל ז, אי לרבי יוסי, ללאו, אי לר' נתן, לחלק, דתניא, הבערנו ללאו יצתה, דברי ר' יוסי (פירשי, לומר שאין חייבין ע"יה כרת וסקילה, אלא לאו בעלמא), רבי נתן אומר, לחלק (פירשי, שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכן יצתה הבערה מן הכלל, לחלק, מה הבערה מיוחדת,

שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כִּלִּי
 שהיא אב מלאכה וכו'). והשיב ע"ז רבא: "תנא (דבי ר' י) מושבות
 קא קשיא ל'י, מושבות (פירש"י, בכל מקום שאתם יושבים, אפילו
 בחוץ לארץ) מה ת"ל? מכדי, שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף
 נוהגת בין בארץ בין בחו"ל, מושבות דכתב רחמנא בשבת למה
 לי?". ותירצה הגמרא: "משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד,
 לפי שנאמר, וכי יהי באיש חטא משפט מות והומת, שומע אני,
 בין בחו"ל בין בשבת ומה אני מקיים מחלליה מורת יומת, בשאר
 מלאכות, חוץ ממיתת ב"ד, או אינו, אלא אפילו מיתת ב"ד, ומה אני
 טקיים והומת, בחול ולא בשבת, או אינו, אלא אפילו בשבת זו, ת"ל,
 לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר, והיו אלה לכם
 לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם, (פירש רש"י, גבי מיתת
 ב"ד כתיב, בסרשת רוצחים), מה מושבות האמורים להלן, בב"ד, אף
 מושבות האמורים כאן, בב"ד ואמר רחמנא, לא תבערו, מאי לאו
 רבי נתן היא, דאמר לחלק יצתה, (פירש"י, דאמר הבערה אב מלאכה
 היא ובכרת ואפ"ה אי לאו דאשמועינן, ה"א, אתי עשה דוהומת ודחי
 ל'י) וטעמא דכתב רחמנא לא תבערו, הא לאו הכי, דחי? ודחתה
 הגמרא: "לא, רבי יוסי!". ושוב הקשה הגמרא: "ותהוי גמי ר' יוסי,
 אימר, דאמר ר' יוסי הבערה ללאו יצתה, הבערה גרידתא, הבערה
 דב"ד בישול פתילה הוא, (פירש"י, פתילה של אבר מתוך וזורקה
 לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו והאי בישול גמור הוא ואב מלאכה
 היא, דממשכן ילפינן ובישול סמנין ה' במלאכת המשכן לצבע
 תכלת ותולעת שני), וא"ר ששת, מה לי בישול פתילה, מה לי בישול
 סמנין וכו'", עיי' שם באריכות. ועיי' גם במס' סנהדרין ל"ה, ע"ב,
 אולם הסוגיא דהתם אזלא כבר לפי המסקנה דהכא, דו"ק והבן.
 והנה, הא דהבערה דב"ד בישול פתילה הוא ולא הבערה
 גרידתא, נלמד במס' פסחים ע"ה, ע"א, מרביא ד"באש תשרף"
 דכתיבא אצל שריפת בת כהן, שמרבה "כל שריפות הבאות סן האש,

וכך היא לשון הגמרא דשם: "אמר ר' רבי ירמ' לרבי זירא, וכל
 היכא דכתיב באש תשרף, לרבות כל שריפות הבאות מחמת האש
 הוא, והא גבי פרים הנשרפים, דכתיב בחו, ושרף אותו על עצים
 באש, ותניא, באש ולא בסיד רותח ולא בגפסים רותח? ! א"ל, הכי
 השתא, התם, כתיב באש והדר תשרף, לרבות כל שריפות הבאות
 מחמת האש, הכא כתיב, ושרף אותו על עצים באש, לבסוף אש,
 למימרא, דאש אין, מידי אחרינא לא וכו', עיי"ש.
 ומעתה זאת התורה השולה מן המדובר: ממה דכתיב, "זכור
 את יום השבת לקדשו" קשה קושית הרמב"ן, ז"ל, דלמה שינתה התורה
 לכתוב במשנה תורה, "שמור וכו"? וצ"ל, כמ"ש הוא, ז"ל, שכונת
 התורה היא, להשמיענו עשה ול"ת, והמצות עשה, המרומזת ב"זכור",
 יוצאת ממדת האהבה, כי רק העובד את בוראו, ית"ש, מאהבה, יזכור
 את השבת לקדשו ולעשות ע"ז לקונו נחת רוח. ומצות הל"ת,
 המרומזת ב"שמור", באת ממדת היראה, כי רק הירא מאדוניו, ב"ה,
 ישמור את השבת מלחלול. וזה הוא ג"כ הטעם של עדל"ת, כי,
 כמו שהעבודה פאהבה גדולה היא מאותה שמירה, ככה גם המצות
 עשה גדולה היא ממצות הלא תעשה. וא"כ, שיש לנו טעם על עשה
 דוחה ל"ת והטעם הזה מספיק לכל מיני ואפני עדל"ת ואפ"י, למשל,
 על עשה, שידחה ל"ת שיש בו כרת, היינו צריכים לכאורה למימר,
 שיבא גם העשה דוכי יהי באיש חטא משפט מות וחומת, דהינו גם
 הבערה דב"ד, וידחה את השבת, שהיא מצות ל"ת שיש בה כרת
 ועכצ"ל, שגזירת הכתוב היא, שלא ידחה, דכתיב, לא תבערו אש
 בכל מושבותיכם ביום השבת ובמושבות דב"ד הכתוב מדבר, אך
 ע"ז קשה, דלמא לר"י, דאמר, הבערה ללאו יצתה, אין ראיא לומר,
 דב"ד דגזירת הכתוב היא, ה"א, שעשה דוחה אפ"י ל"ת שיש בו
 כרת, דהא לדידי' איכא למימר, דגם ההבערה דב"ד, ע"י דזקפת
 חבילי זמורות, רק איסור לאו בעלמא הוי. ולכן צ"ל, שהבערה
 דב"ד, לכו"ע ואפ"י לר' יוסי, ע"י בישול פתילה, שהוא איסור

כרת, נעשית וכמו שמרבינן לי' במס' פסחים הנ"ל מבאש תשרף הכתוב אצל שריפת בת כהן, בסוף הפסוק "ובת איש כהן, כי תחל לזנות", עיי"ש. ולכן אומרת הפליאה הנ"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, ה"ה ד, ובת איש כהן כי תחל לזנות וכו' באש תשרף ו' ודו"ק.

(י) בשערה, שאמרו ישראל, נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה, ויקחו לי תרומה! (פליאה, הובאה בספרים שונים, מקורה הוא בתד"א, סדר אלי' רבה, פרק י"ז, ע"ש).

נ"ל לפרשה עפ"י מ"ש הפרשת דרכים בדרך האתרים, דרוש הרגאשון, שחכמי צרפת והרא"ם ז"ל, סבירא להו, שבני ישראל יצאו מכלל בני נח ואפי' להקל, רק במתן תורה, עיי"ש, שביאר דבריו באריכות באמרי נועם.

והנה במסכת עבודה זרה דף כ"ג, ע"ב, דרשינן מהא דכתיב "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה", שדוקא: "בני ישראל יקחו ואין העכו"ם יקחו", עיי"ש.

ולפ"ז, ככת היא כונת פליאתנו: "בשעה שאמר ישראל, נעשה ונשמע", דהינו, שקבלו עליהם את התורה ויצאו עי"ז מכלל בני נח לגמרי וכנ"ל, הי' כבר באפשר לחלק בינם לבין שאר האומות, שנשארו בבחינת בני נח גם להלאה ולומר, שדוקא מבני ישראל יקבלו תרומה להקמת המשכן ולא מעובדי כוכבים, בני נח, כאמור לעיל ולכן "מיד אמר הקב"ה" דבר דוקא אל בני ישראל "ויקחו לי תרומה!" וק"ל.

(א) וידום אהרן, מה הו"ל למימר? וביום השמיני ימול בשר ערלתו! (פליאה, הובאה בספרים שונים)

הפליאה הזאת נדרשת יפה עפ"י מ"ש בס' לקט יוסף, בערך אהרן, סי' ג', וז"ל: "אם אהרן לא חטא, א"כ מוכח, דבני אהרן

מתו מחמת חטאם, מכח שהציצו בשכינה וכו', ע"ש. ובערך נדב ואביהו, סי' ב', כתב בסתם: "נדב ואביהו נשרפו, משום שהציצו בשכינה", עיי"ש. (כדבריו, מסורש בילקוט שמעוני לפ' שמיני, רמז תקכ"ד, שכ' שם בזה"ל: "אמר רבי הושעיא וכו', שזנו עיניהם כלפי השכינה, כאדם, שמביט בחבירו וכו'. אמר רבי תנחום, הגיסו את לבם ועמדו על-רגליהם וזנו עיניהם מן השכינה וכו', עיי"ש).

ובערך שכינה, סי' א', כתב בעל הס' הנ"ל וז"ל: "טעם שאסור להציץ בשכינה, משום דלעתיד לבא יהי זה שכר לצדיקים שיהיו נהנים מזיו השכינה ולכן בהאי עלמא אסור, כי שכרא בהאי עלמא ליכא", עכ"ל. (פ"ש, שלע"ל יהיו הצדיקים נהנים מזיו השכינה, כן איתא במס' ברכות י"ז, ע"א, ע"ז. גם עיי' בסוף מסכת תענית, בדף ל"א, ע"א. ומ"ש, ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כן נמצא במס' קידושין ל"ט, ע"ב ובמס' חולין קמ"ב, ע"א, עיי"ש).

והנה הבכור שור, בחידושיו למס' ב"ב, ט', ע"ב, כתב, שרק שכר עשה ליכא בהאי עלמא, כי היכי דאין מענישין בב"ד על ביטולו, אבל מצות לית, שמלקין עלי' בב"ד, ה"נ שכרה איכא בעלמא הדין ואפי' בחדא מצוה, שיש בה חלק עשה ולא תעשה, מקבלי' שכר על שמירת חלק חלית שבה בעוה"ז, ע"ש, במה שכחב לענין מצות מתנות עניים.

ולכאורה יש להביא ראיה לדבריו מדרשת הויק"ר, פ' י"ד, סי' ז', שז"ל: "ד"א, אשה כי תזריע וכו', אמר הקב"ה, אם שמרת ימי נדה, אני נותן לך בן ואת מולו לשמנה ימים, הוי, וביום השמיני ימול בשר ערלתו", עכ"ל, דאלמא, שיש שכר מצוה בעלמא הדין ולכן עכצ"ל כהבכור שור, הנ"ל, שהשכר הוא על שמירת ה"ל, דהיינו, בנ"ד, על אי-קריבת איש אל אשתו ואשה לבעלה בימי נדתה וק"ל.

והנה טרם שנפיק אור על כונת הפליאה הנ"ל, צריכים אנו לדעת עוד, שעל הפסוק "וידום אהרן" דרשינן במס' זבחים קט"ו,

ע"ב, "כיון שמתו בני אחרן, אמר לו (משה לאהרן), אהרן אחי, לא מתו בניך, אלא להקדיש כבודו של מקום עליהם, כיון שידע אהרן, שבניו ידועי מקום הן, שתק וקבל שכר על שתיקתו, שנאמר, וידם אחרן, עכ"ל הגמרא, עיי"ש. ולכאורה משכע מזה, שכל זמן, שהי' אהרן סבור, שבניו מתו מחמת איזה חטא, הי' לו באמת לערער ולקרוא תגר על סבת מיתתם ורק לכן שתק ולא ערער, היות שנתודע, שמתו מחמת שהם ידועי המקום, ב"ה וק"ל.

ובזה נבין לנכון את עומק כונת המורש הנ"ל, דהינו: ממה דכתיב "וידם אהרן", שדרשו ממנו חז"ל, כנ"ל, שקבל שכר על שתיקתו, נראה לכאורה, שכל זמן, שהי' אהרן סבור, שבניו מחמת איזה חטא מתו, היתה לו באמת טענה נגד מיתתם המוקדמת ולכן הקשה בעל המדרש וחקר, דמה הוי לי' לטעון ו"מ דהו"ל למימר, דהא הם מתו בדין גמור, מפני שהציצו בשכינה וכן"ל? ולכן תי', דהו"ל למימר, "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", דמוכח מני', שעל שמירת מצות ה"ל יש שכר בהאי עלמא וא"כ, נדב ואביהו, שהציצו בשכינה ולקחו עיזי שכרם בעלמא הדין, כנ"ל, לא חטאו, דאולי כונו בהצצתם ליקח שכרם ג"כ רק על אי-עברם על הלאוין שבתורה וק"ל.

יב) לא נתקררה דעתו של איוב, ער שהגיע לפרשת אשה כי תזריע! (פליאה, הובאה בספר אפריקן על התורה, כפ, תזריע)

את הפליאה הזאת יש לפרש עפ"י מה דתניא במס' חולין מ"ג. ע"א; "רבי יוסי ברבי יהודה אומר, אף ניקבה המרה טרפה. אמר רבי יצחק בר' יוסף, אמר רבי יוחנן, הלכה כר' יוסי בר' יהודה ואמר רבי יצחק בר' יוסף, אמר רבי יוחנן, מאי אהדרו לי חברי לר' יוסי בר' יהודה?". והשיב, שאהדרו לו, "ישפוך לארץ מררתי (כתיב) ועדיין איוב קיים!". ורבי יוסי, אמר להם, אין מזכירים

מעשה נסים וכו', דכתיב, רק את נפשו שמור וכו', עיי"ש. והנה, במס' פסחים, ס"ד, ע"ב, חולק רבא על אביי וס"ל, דלא סמכינן אניסא והלכתא כוותי', לפי האי כללא דתנא בסנהדרין כ"ו, ע"א ועוד, שהלכתא (נגד רבא) כותיה דאביי רק ביע"ל קג"ם, עיי"ש.

וא"כ, איכא למימר, שאיוב פחד, שע"י שזיכת מררתו נעשה טרפה ועל מעשה נסים לא הי' רשאי וגם לא רצה לשמוך.

אך לפי דברי הפלתי, שפלפל בחכמה וחראה בסי' ג' צד לומר, שכמו שאמרו חז"ל בחולין, ג"ו, ע"ב, "סימן לטריפה, כל שאינה יולדת, ככה יש אולי לומר, שזכר טריפה ג"כ אינו מוליד, עיי"ש, הי' לו לאיוב לכאורה סימן טוב ומופת חותך שאינו טרפה, ממה שבירך ה' את אחריתו והוליד מאשתו בנים ובנות וכדכתיב בסוף סי' איוב, סי' מ"ב, פסוק י"ב וגו': "וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו וכו' ויהי לו שבענה בנים ושלוש בנות", עיי"ש. ומערתה י"ל, שלזה נתכוין בעל המדרש הנ"ל, באמרו, ש"איוב", אשר יגר, ירא ופחד, שמא נעשה טרפה כנ"ל, "לא נתקררה דעתו" ולא סר פחדו ממנו, "עד שהגיע לפרשת אשה כי תזריע", דהיינו, עד שילדה אשתו שוב בנים ובנות וראה עיז, שכשר ושלם הי' וק"ל.

יג) לא נתקררה דעתו של איוב, עד שראה בסכת, בסכת, בסכות, שלש פעמים! (פליאה, הובאה בסגנון הזה בספר בינת נבונים ובספר קהלת משה)

הפליאה הזאת, אם גם נשגבה היא, אוכל לה בעה"י עפ"י מה דסבר ר' יוסי בר' יהודה במס' חולין, מ"ג, ע"א, (הבאתי דבריו לעיל בסי' י"ב), שאף ניקבה המרה טרפה ומאיוב, דכתיב ב"י, "ישפוך לארץ מררתי" ואפי"ה הוי קיים, לא ראה שום נגוד

לדעחו, כי לאיוב נשמר רוחו בקרבו ע"י נס והוא הוי סבירא ליי, שאין מזכירין מעשה נסים, עיי"ש.

גם כתבתי כבר לעיל, בסי' י"ב, שלפי"ז איכא למימר, שאיוב, מורא עלה על ראשו, שמא נעשה טרפה והוא לא ידע, שיעשה לו נס, שיסמוך עליו ולו גם חשב על אפשרות כזאת, שיחיי למעלה מדרך הטבע, מ"מ, הלא לא הי' רשאי לסמוך עליה, דהא ס"ל לרבא, בפסחים, ס"ד, ע"ב, דלא סמכין אנסא והלכתא כוותי, כדביארתי בפירושי להפליאה דלעיל, ע"ש.

והנה עוד איתא במס' חולין, נ"ז, ע"ב, דאמרו לו לרבי, (לגרסא אחרת. לרבי מאיר), והלא הרבה (טרפות) מתקיימות שנים, שלש שנים. גם איתא שם, שלר' שמעון בן אלעזר, (דאזיל בשיטתי דרב הונא, שסבר, דסימן לטרפה י"ב חדש), צריכים לעבור על הטרפה ימות החמה וימות הצנה, כי יש מכה, שקשה לה הצנה ויש, שנצרכת מחמת החום, עיי"ש בגמרא ובפירש"י ז"ל.

והא ודאי פשיטא, לענ"ד, שגם אותו המ"ד, דס"ל, שיש הרבה טרפות המתקיימות שנים או שלש שנים, מודה, שמיתת הטרפה מסובבת ע"י שני גורמים, דהיינו, ע"י הצנה והחום, רק שס"ל, שהגורמים האלו צריכים להתמיד ולחזור כמה פעמים, דהיינו, שנים או שלש שנים, עד שהם מנהגים אל מות וק"ל.

והנה, ידוע הוא, שלפי משנה הראשונה דמס' תענית מתחילים ימות הגשמים בחג הסוכות.

גם צריך לדעת, שאותו היום, בו נתן השי"ת את איוב ביד השטן, ליגע אל עצמו ואל בשרו, וצוה עליו, לשמור אך את נפשו, יום הכפורים הי' וכדתרגם היב"ע על מה דכתיב באיוב ב', א', „ויהי היום" וז"ל : „והוא יום דינא רבא, יום שבוק סרחניא וכו", עיי"ש.

וא"כ, י"ל, שאיוב, אשר פחד פחד ויאתיהו שנעשה טרפה, כנ"ל, לא נתקררה דעתו, עד שעברו עליו שלש שנים ונתברר

לו עי"כ, שבודאי כשר הוא ומאחר שהוא נפגע ביוה"כ, סמוך לחג הסוכות, התחילו אצלו שלש דושנים עם ימות החורף ולכן לא נתקררה דעתו, עד שראה, (חוץ מחג הסוכות הראשון, שלא הי' מן המניין, כמובן), שלש פעמים לחזור חלילה את חג הסוכות, כי בינתיים עברו עליו שלש פעמים ימות הצנה וכן ג' פעמים ימות החמה ומצא על כן מרגוע לנפשו וק"ל.

וזהו שאמר המדרש הנ"ל : „לא נתקררה דעתו של איוב, עד שראה בסכת, בסכת, בסכות, שלש פעמים!".

יד) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש וכו', כי לא פרש וכו', מכאן לבדיקת חמץ בפסח! (פליאה, הוכחה בספר דמשק אליעזרי בפ' בהעלותך, אות ט"ו)

את פתרון הפליאה הזאת יש למצוא באופן כזה :

במס' סנהדרין, דף ע"ח, ע"ב, תניא, ש„יודע הי' משה רבינו שהמקושש במיתה, שנאמר מחלליה מות יומת, זאלא, לא דמי יודע באיזו מיתה נהרג, שנאמר, כי לא פורש וגו', עכ"ל הגמרא, עיי"ש שם.

ובמס' יבמות, דף ו', ע"ב, תנא (דבי רבי ישמעאל), „ללא תבערו אש בכל מושבותיכם, מה ת"ל? ! מה ת"ל? אי לרבי יוסי, ללא, אי לר' נתן, לחלק, דתניא, הבערה ללאו יצתה, דברי ר' יוסי, רבי נתן אומר, לחלק", עכ"ל הגמרא. ופירש"י, ז"ל, בדה לחלק וז"ל : „שלא תאמר, אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכך יצתה הבערה מן הכלל, לחלק, מה הבערה מיוחדת, שאי אפשר מלאכה, וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כלא שהוא אב מלאכות וכו'", עכ"ל, עיי"ש. ועיין עוד במס' שבת, דף ע', עמוד א'.

והנה המורח, בפ' ויקהל, בדיה לא תבערו, הקשה, דהיכי

מצינן לפרושי ההיא דלחלק יצאת כדפי' רשי' במס' יבמות, הנ"ל, והלא המקושש לא חלל שבת רק במלאכה אחת ואפי"ה נגזרה עליו סקילה וא"כ, הי' אפשר, לכאורה, ללמוד חילוק מלאכות לשבת כבר ממקושש? ותי', דמה שהי' יודע משה רבנו, ע"ה, שהמקושש במיתה, הי' רק, לפי האמת, לאחר שכבר יצאת הבערה מן הכלל ולמדנו, דמה הבערה, שהיא אב מלאכה, וחייב עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה וכו', עיין שם באריכות.

ועתה נשים פנינו אל הסוגיא דמס' פסחים, דף ה', ע"א, שמפורש בה, דרבי עקיבא, שס"ל, הבערה לחלק יצתה, ס"ל נמי, שצריך לבער את החמץ, בשריפה, דוקא ביום י"ד בניסן.

וז"ל הגמרא דשם: „תניא וכו', אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, מערב יום טוב, או אינו, אלא, ביום טוב עצמו? וכו', רבי עקיבא אומר, אינו צריך, הרי הוא אומר, אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכתוב, כל מלאכה לא יעשה בהם ומצינו להבערה, שהיא אב מלאכה, עכ"ל הגמרא, ופירש"י, בד"ה שהיא אב מלאכה וז"ל: „והכתוב אסר מלאכה ביו"ט, הלכך, האי ראשון, בארבעה עשר קאמר, ע"כ. ושוב איתא התם: „אמר רבא, שמע מינה מדרכי עקיבא תלת, שמע מינה וכו' ושמע מינה, הבערה לחלק יצאת וכו', עיי"ש היטב ברש"י ובתוס'.

ומדמפרש ר' עקיבא להאי תשביתו מלשון הבערה, נראה אגב, דלא די בחמץ בביטול בעלמא כי צריך דוקא בדיקה וביעור, כמפורש בתוס' למס' פסחים, דף ד', ע"ב, בד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי, עיי"ש.

ואחר כל האמור עד כה, עולים דברי מדרשנו יפה, יפה, דהיינו: על מה דכתיב „כי לא פרש", צ"ל, כדאיתא בסנהדרין, הנ"ל, שעונש המיתה הי' ידוע, רק אפן המיתה לא הי' ידוע ואי"כ, קשה קושית המזרחי דלמה לא מייתנין לחילוק מלאכות בשבת מהמקושש וצ"ל, כתירוצו, שעונש המיתה אצל המקושש, הי' ידוע

רק לאחר שלמדנו כבר שהבערה לחלק יצאת, ואם אנו סוברים, שהבערה לחלק יצתה, כרבי עקיבא, צריכים אנו לסבור ג"כ, ששריפת החמץ היא דוקא בערב יו"ט וממילא, שלא די בביטול בעלמא, רק צריך בדיקה וביעור ולכן אמר המדרש „מכאן פדיקת חמץ בפסח!" וק"ל.

טו) כיון שראה דוד, מה שאמר קרח: „כי כל העדה כלם קדושים", נטל הכנור בידו והתחיל מנגן „ארוממך ה', כי דליחני ולא שמחת אויבי לך" (פליאהו, הובאה בספר דמשק אליעזרי בס' קרח: אות י"ד, בשם ספר פני אריה).

נ"ל לפרשה בס"ד עפ"י מה דאיתא במ"ר לפ' קרח, סי' ו' והובא גם בנמוקי החומש לרש"י ד"ל, על הפסוק „כי כל העדה כלם קדושים", שקרח טען: „כלם שמעו בסיני, אנכי ה' אלקיך", עיין שם.

והנה לפי דברי קרח האלה נתעורר לכאורה חטא העגל, דהא, אם הם בעצמם שמעו את הדבור הראשון, אז בודאי שיש לחוש ולומר, שידעו את קונם וכיונו, ח"ו, ע"י מעשה העגל למרוד בו וא"כ קשה, איך הזכיר קרח, שרצה להשוות זאת מעלת כל העדה למעלת משה ואהרן, דבר, שהוא – כאמור – חרפה וגנאי לעדה הזאת?

וכדי לתרץ את הקושיא הזאת, צ"ל, שקרח סבר, שבני ישראל עשו את העגל, רק, כדי להורות השובה לרבים וכדאיתא במס' ע"ז, ד', ע"ב, עיי"ש, וא"כ אין המעשה הזה לחרפה להם.

אך אי"כ, שלא היו ישראל ראויין לאותו המעשה, הי' לכאורה גם לדור תרוץ על חטאו, לומר, שגם הוא רק לכן חטא, כדי, להורות תשובה ליחיד, דהא בגמרא הנ"ל בחדא מחתא מחתינהו לשני

הענינים האלה וזה לשונה: „ואיר יחושע בן לוי, לא עשו ישראל את העגל, אלא, ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שנאמר, מי יתן והי לבבם זה להם, ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דאמר ר' יוחנן משום ר' יש בן יוחאי, לא דוד ראוי לאותו מעשה (דבת שבע) ולא ישראל ראוי לאותו מעשה. לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב, וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי וְלֹא יִשְׂרָאֵל רָאוּי לְאֹתוֹ מַעֲשֵׂה, דכתיב, מי יתן והי לבבם זה להם, ליראה אותי כל הימים, אלא למה עשו, לומר לך, שאם חטא יחיד, אומרים לו, כלך אצל יחיד ואם חטאו צבור, אומרים להו, לכו אצל צבור וכו', עיי"ש.

ובזה מתבאר היטב המדרש הנ"ל, דהיינו: „כיון שראו דוד, מה שאמר קרח, כי כל העדה כלם קדושים ונתעורר עי"ז, כאמור, מעשה העגל וצ"ל, שישאל עשו את העגל, רק, כדי להורות תשובה לרבים וא"כ גם לדוד הי' תרוץ דומה לזה על חטאו וכו"ל ולכן „נסל הכנור בידו והתחיל מנגן, ארוממך הי' כי דליתני ולא שמחת אויבי ל"י! וק"ל.

טז) ויענך וירעבך ויאכילך את המן, מכאן שהנשים מדליקות נרות לשבת! (פליאה, הובאה בספר

כתב סופר על התורה, בס' עקב)

את הפליאה הזאת אפשר לפרש עפ"י הקדמות האלו.

ראשון תחלה צריך לדעת, שהטור, ז"ל, באו"ה, סי' רס"ג, הביא שני טעמים להדלקת נר שבת ע"י נשים דוקא. בראשונה כתב טעם הבר, פרשה י"ז סי' ח, שז"ל: „שאלו את רבי יהושע, מפני מה ניתן לה מצות נר שבת? אמר להן, על ידי, שכבתה נשמתו של אדם הראשון, לפיכך ניתן לה מצות נר שבת, עיי"ש. אח"כ הביא את הרמב"ם, ז"ל, שנתן בפ"ה מהל' שבת, הלכה ג', טעם לדבר בזה"ל: „ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, לפי שהן מצויות בבתיים והן העוסקות במלאכת הבית, עיי"ש וכן במס' שבת,

ליב, ע"א, ברש"י, ד"ה הרני נוטל, שגם הוא, ז"ל, הביא שני הטעמים יחדיו.

והנה הווי העמודים ז"ל, נתקשה בריש ספרו בדברי הטור האלו בהרבה ענינים והעלה מתוך דבריו, שתנשים צריכות להדליק לכה"פ שני נרות, האחד, כדי לכפר בו את חטאן, שכבו גרו של אדוה"ר והשני, כדי, שיזכו על ידו לבן ת"ח וכדאמר רב הונא במס' שבת, כ"ג, ע"ב, עיין שם ושע"ז הנר השני, שהי' אפשר לכאורה להדליקו גם ע"י האנשים כאשר ק"ל, הביא הטור את טעם הרמב"ם, ז"ל, שלפיו, גם השני נדלק דוקא ע"י הנשים, המצויות תדיר בבתיים. עיי"ש בדבריו המפיקים נוגה.

ולכאורה עולה א"כ מדבריו, שאם הויא מצות הדלקה באנשים, הי' די בהדלקת נר אחד ורק מפני שהיא בנשים, הצריכות כפרה לחטאן האמור, צריכים להיות ב' נרות לכה"פ וק"ל.

והנה בע"י התוספות, ז"ל, כתבו בס' עקב על הפסוק, ויענך וירעבך וכו' וזה לשונם: „וירעבך, שלא נתן לך מזון, אלא, דבר יום ביומו וזהו רעבון, כמו שאחז"ל, (במס' יומא, ע"ד, ע"ב על הפסוק: המאכילך מן במדבר, למען ענותך וכו').: „אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, עיי"ש.

ובס' שמנה לחמו כ', שגם בשבת הי' להם רעבון, עיי' שלא ירד שום מן, כי פחדו ורעדו, באמונתם החלשה, שכמו שלא ירד המן היום, כן לא ירד גם למחר וק"ל, עיי"ש.

גם צריך לדעת, שכ' הכלבו בס' כי"ד בשם התנחומא וז"ל: „כל מי"י דשבת כפול"ים, שני כבשים, מזמור שיר ליום השבת, לחם משנה, זכור ושמורי, ונראה, שהמנהג על זה להדליק שני נרות, כ"ל זה מחבור ה"ר אשר מספר המנהגות, עכ"ל. וגם בב"י, בס' רס"ג הנ"ל דהובאו דבריו, וכן כתב גם הבעה"ט בס' בשלח על „והי' משנה, עיי"ש, ובע"י התוספות, ז"ל, בס' פנחס, על הפסוק „וביום השבת, הוסיפו עוד בשם השוחר טוב, שגם עונשו כפול, דכתיב,

מחלליה מות יומת זכן העונג שלו כפול, כדכתיב, וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד, עיי"ש.

וא"כ קל להבין דברי חכמים וחידותם במדרש הנ"ל, דהיינו: על מה דכתיב „ויענך וירעבך ויאכילך את הפן“, צ"ל, שהרעבון הי', שלא ניתן להם המן רק דבר יום ביומו וכמיש הבעלי התוספות הנ"ל בעקבות דברי הגמרא במס' יומא וגם בשבת, שהי' משנה, הי' להם צער ורעבון, כמ"ש השמנה לחמו הנ"ל. ואם תשאל, למה, באמת, הי' להם משנה בשבת, תצטרך לומר, מפני, שכל מעשי שבת כפולים הם וכמו — למשל — גם נרותיו, ששנים המה! ומה נראה, אנב, כמ"ש בעל הווי העמודים, ז"ל, הנ"ל, שדוקא הנשים צריכות להדליק נר שבת וכנ"ל ולכן הטיב, אשר דבר בעל המדרש, ש"מכאן, שהנשים (דוקא) מדליקות נרות (מיעוט רבים שנים) לשבת! וק"ל.

(ז) בית הלל אומר, מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין, ובית שמאי אומרים, מסלק את הטבלא כלה ומנערה, זכריה בן אבקילוס לא הי' נוהג לא כדברי ב"ש ולא כדברי ב"ה, אלא, נוטל ומשליך לאחר המטה. א"ר יוסי, ענותנותו של רבי זכריה בן אבקילוס, שרפה את ההיכל! (תוספתא תמוזה כ"י י"ז דשבת ועיין במס' שבת קמ"ג, ע"א במשנה ובגמ' דשם)

דברי רבי יוסי שבתוספתא הזאת צריכים ביאור, דהן אמת, שגם רבי יוחנן אמר כדבריו. במס' גיטין, נ"ו, ע"א, עיי"ש, מ"מ קשיא, איזה המשך יש לדברים אלו לריש דברי התוספתא? ונראה לענ"ד לומר, שר"י ראה גם בהנהגתו הזאת של רבי זכריה בן אבקילוס ענותנות גדולה ויתרה ולכן אמר, מה שאמר. דהנה כתב המג"א בס"י רס"ב, ס"ק א' וז"ל: „ז"ל ד"מ: כתב מהר"י בפסקיו, מותר לזרוק דבר חוץ לשלחן ואין לחוש

לאותן שאומרים, שזורקין המלאך, ע"כ. ואפשר שדבריהם דברי משל, שאם יזרוק דבר ולא יוכל לכבד הבית בשבת, א"כ יהיה מנוול ויצא המלאך הטוב המלוה והדבר הנכון, אבל לא ראיתי חוששי לזה ומכבדין אח"כ הבית בדבר המותר, כמ"ש סי' של"ז, עכ"ל. וא"כ, במקום, שלא נהגו לכבד בל"ל שבת, אסור לזרוק, ע' בתשו' מהרי"ל, סי' קס"ג, עכ"ל המג"א, עיי"ש.

(ואגב הנני מעיר ואומר: המח"ש, שם, הביא, שהת"ש הקשה על המהרי"ו, הנ"ל, מנוסח חפיוט „שלו' עליכם“, שאומרים בו בסופו, „צאתכם לשלו'“ וא"כ משמע, שגם בלא"ה יוצא המלאך מביתו, מיד לאחר שליווהו שמה וק"ל. ותי' הוא, ז"ל, דלעולם נשאר המלאך אצל האדם כל יום השבת, כמהרי"ו, ואעפ"כ הנוסח צאתכם לשלו' במקומו עומד, כי הוא על דרך ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך ואע"ג דאין יציאת המלאכים עתה, מ"מ אומר צאתכם לשלו' על זמן היציאה כשתהיה, עכ"ל. וכ"כ בשערי תשובה שם, ונהירנא, שכל הוינא טליא ויצקתי מים על ידי אמו"ר הגוה"צ אב"ד דק"ק גאלאנטא, שליט"א, שמעתי מפה קדשו לשיר ולומר „בצאתכם עם תוספות ב' בריש המלה ובודאי כיון לתקן את האמור וק"ל. שוב ראיתי בס' עונג חיים לשבת, שגם הוא כ' וז"ל: „ומקרוב תקנו קצת ואומרים בצאתכם בב'“, עיי"ש.)

ולכאורה גאיכא למימר א"כ, שאותם שאינם חוששי וזורקים עצמות וקליפין חוץ לשלחן וכמו שעשה גם רבי זכרי' בן אבקילוס, עושים כן מחמת עניות יתירה דאית בהו, להראות, שאצליהם גם בלא"ה לא בא המלאך הטוב, המוזכר במס' שבת, ק"ט, ע"ב.

ודומה לזה מצינו באו"ח, סי' ג', סעי' א', שכשיכנס לביה"כ, יאמר, התכבדו מכובדים וכו' ועכשיו, שאין אנו מחזיקי א"ע ליראי שמים, שמלאכים מלוים אותנו, לא נהגנו לאמרו, עיין שם. ועיי' בשע"ת, שם, שם, שרק יחידים, אשר תורתם אומנתם, יאמרו אותו.

וכן ראה בשו"ת יעב"ץ, ח"ב, תשו' קכ"ה, במ"ש, שלא נהג לומר שלו' עליכם כפול ומכופל, עיין שם.

וכבר נשמע בין החיים, שמרן החת"ס, ז"ל, לא נהג לומר את הפיוט שלו' עליכם בליצי שבתות ואפשר, שטעמו ג"כ מחמת עניות וק"ל ואין הס' מנהגי החת"ס ת"י, לעיין בו.

ולפי"ז חובן התוספתא האמורה, דהיינו: "זכריה בן אבקילוס לא היה נוהג לא בדברי ב"ש ולא בדברי ב"ה, אלא, נוטל ומשליך לאחר המטה" והבין מזה ר"י, שזכרי' בן אבקילוס מחמת עניות עשה כן, להראות, שהוא לא יוכל לזרוק את המלאך, כי בלא"ה אינו בא אצלו וכנ"ל ולכן "א"ר יוסי, ענותנותו של רבי זכריה בן אבקילוס" לא בכל פעם ובכל מקום מדה טובה היא, כי היא "שרפה" ג"כ "את ההיכל" וכדאיתא במס' גיטין הנ"ל, ה' יבנה אותו בקרוב, אמן.

תושלב"ע

זכור אזכור ותשוח נפשי על אבדת אדוני אבי, מו"ר, הרב דגוה"צ, ענותן כהלל וכו', כמוהר"ר שמואל יפה מרגליות שלזינגר, זצ"ל, נין ונכד מדור לדור דעה למרן בעל הלבושים, זי"ע ועכ"י, שישב על כסא הרבנות ונהל את עדתו לי"א שנים בעיר זלטה מורבצה שבמדינת סלובקיה עד שעלתה נשמתו הטהורה — בדמי ימיו — בסערה לשמים ביום עש"ק, פ' נח, ג' מרחשון דשנת ו'תצ"ח לפ"ק, תנצב"ה.

ודמוע תדמע עיני בכיה שנית על פטירת מר חמי הרב דגוה"צ, חכם הכולל וכו', כמו"ה עקיבא הכהן קליין, זצ"ל, (חתנו של הרב הגאון האדיר, נכד למרן החת"ס, זי"ע, מו"ה משה שמואל גלזנר, זצ"ל, האב"ד דק"ק קלאוזנבורג, שמנ"כ פעיה"ק ת"ו), ששימש בקדש בתור רב ואב"ד בקהלות קדושות ביקישטשאבה בהונגריה ואייזנשטדט שבאוסטריה וככה נרו כשמש בצהריים, בן מ"ט שנים, בליל עש"ק, כ"ב כסלו דשנת תרצ"א לפ"ק, תנצב"ה.